

I. (Nagy Szent) Gergely 64.-ként foglalhatta el a pápai trónt a történelem során. A középkor egyik legnagyobb hatású egyházi vezetője, akinek uralkodása alatt a népvándorlás zavarai közepette megerősödött a keresztény vallás. A nép pápája megreformálta a katolikus egyház felépítését, műveiben pedig hatással volt a világi társadalom felépítésének módozataira is. E jelentősége indított több, a Heribert Illig-féle "kitalált középkor"-elméletet eleve el nem vető kutatót (Gregor Kristóf, Móricz Leó) arra a feltevésre, hogy egy fiktív háromszáz éves időszaknak a történelembe iktatása (Maurikiosz bizánci császár mellett) Gergely nevéhez köthető.

A 6. században a római népet szinte megszakítás nélkül járványok, éhínség és nyomor sújtották. A népvándorlás különféle hódítói irgalmatlanul pusztították az ókori emlékeket. Az emberekben általános elkeseredettség uralkodott, és boldognak mondták a holtakat, mert egyszer s mindenkorra megszabadultak e földi élet bajaitól.

A történelemben újonnan feltűnő népek kíméletlen nyers erővel keresték a helyüket ott, ahol a régebbi népek gyengébb ellenállást tanúsítottak. Így a félig pogány, félig ariánus longobárdok Pannónia felől 568-ban betörték Itáliába. Alboin királyuk vezetésével meghódították Ravenna körzetét, ahol a császári helytartónak, az exarchának csak kevés katonája volt. Hatalmukba kerítették a római hercegséget és Rómától délre is néhány területet, amelyek eredetileg bizánci fennhatóság alá tartoztak.

Ennek a nyomorúsággal teljes évszázadnak az utolsó évtizedében került Péter székébe az az ember, akit joggal neveznek így: „Az utolsó római és az első középkori pápa”; az Egyházban pedig a „Nagy” megtisztelő jelző ékesíti. Az ő személyében ragyogott fel még egyszer és utoljára a római szellem, amely antik mivoltában hanyatlóban volt, de éppen a pápa személyében egészen új formában jelent meg.

Gergely ősei régi, római arisztokraták voltak. Maga a Monte Coeliön lévő főúri palotában

született. Ifjúkorában közigazgatási pályára készült, és az előkelő, szimpatikus fiatalember gyorsan haladt egyre feljebb a hivatali méltóságok fokozatain. Életének harmincadik éve körül járhatott, amikor 572--573-ban a város legmagasabb közigazgatási hivatalát viselte: Róma prefektusa lett. Ebből a pozícióból jól átláthatta a város, sőt egész Itália helyzetét is. Ekkor szerezte azokat az ismereteket, melyeknek birtokában később olyan hatásos kezdeményezései voltak nemcsak a város, hanem egész Itália javára. Ismereteinek különösen akkor látta hasznát, amikor a császári hivatali gépezet fölmondta a szolgálatot, és a zsoldoscsapatok, mivel fizetségüket nem kapták meg a császártól, átpártoltak a határvidékeken portyázó törzsekhez.

Az ifjú prefektus azonban minden külső elismerés és siker dacára sem lelte belső békéjét. Csendes magányra vágyakozott, hogy a közügyek zajától távol, csak szellemi értékekkel foglalkozhassék. Ez a vágy élete végéig kísérte, de álmain és vágyain mindig uralkodott a valóságért felelősséget érző, gyakorlati ember. A történelmi óra parancsa szólította őt, mint „Isten konzulját” (ez a sírfelirata a római Szent Péter-bazilikában): „Szívünk szerint ugyan vágyódunk a csendre, sokak java miatt azonban nélkülöznünk kell.”

Szinte észrevétlenül mondott le a prefektusi tisztségről, és visszavonult atyja palotájába, ahol három nagynénje -- Trusilla, Gordiana és Aemiliana -- már a világtól visszavonult, elmélyült vallásos életet élt. A Monte Coeliön lévő palotát Gergely kolostorrá alakította, és Szent András apostol oltalma alá helyezte.

Békés, szemlélődő életét I. Benedek vagy II. Pelagius pápa zavarta meg azzal, hogy kiválasztotta és fölszentelte a római egyház diákonusává. Mint diákonus Gergely a hét kerület egyikének élére került, s az egyház karitatív, illetve anyagi ügyeit intézte. Amikor a pápa látta, hogy feladatát milyen gondosan és ügyesen teljesíti, megbízta az egyik legkényesebb és legmagasabb tisztséggel: kinevezte apokrisziárnak. Az apokrisziár a pápa követe és állandó képviselője volt a császári udvarban, Konstantinápolyban. Ő biztosította az Egyház nyugati és keleti része között a legmagasabb szintű összeköttetést. II. Pelagius pápa kinevezte és elküldte Gergelyt II. Tiberius császárhoz. Műveltsége, hivatali ügyekben való jártassága és személyének kedvessége hamarosan nagy tekintélyt szerzett a császári udvarban Gergelynek. Minden erejével azon fáradozott, hogy a sok oldalról veszélyeztetett itáliai népnek segítséget szerezzen a császártól. Minden ilyen törekvését megghiúsította azonban a ravennai helytartó, egy különben jelentéktelen ember. Gergely ezért 585/86-ban visszatért Rómába, lemondott hivataláról, és visszavonult az általa alapított Szent András-kolostorba. A pápa gyakran fölkereste, és tanácskozott vele.

589 őszén a Tiberis megáradt, s elöntötte a várost. A lakosság egy része a vízben lelte halálát, sokan pedig az áradás után föllépett járványok áldozatai lettek. Maga a pápa is e

járványban halt meg.

A római nép és a klérus a pápaságra egyetlen jelöltet látott: Gergelyt. Ő eleinte vonakodott e tisztség elfogadásától, de amikor Mauritius császár, akit apokrisziár korában Gergely keresztelt meg, nyomatékosan helyeselte és elfogadta a választást. 590. szeptember 3-án szentelték püspökké, és azonnal teljesülni kezdtek a hozzá fűzött remények. Gergely a pápaságot az Egyház szolgálatának tekintette. A hízelgők által mondogatott „egyetemes pápa” címet elutasította, mint ahogy nem értett egyet a konstantinápolyi pátriárka „ökumenikus pátriárka” címével sem. Püspöktársaira való tekintettel így nevezte magát: „Isten szolgáinak szolgája”.

Először a római és az itáliai népet vette gondjába. A szegényebbeket éppen éhínség fenyegette, ezért a Patrimonium Petri -- ez a római egyház Campaniában, Dél-Itáliában és Szicíliában elterülő nagy birtokainak volt az összefoglaló neve -- jövedelmét az inség enyhítésére akarta fordítani. Ám a longobárdok hadjáratai, a császári hivatalnokok túlkapásai és az egyházi vagyonkezelők lelkiismeretlenségei miatt e birtokok alig-alig jövedelmeztek valamit. Ezért Gergely pápa jó gyakorlati érzékkel és emberismerettel új vagyonkezelőket választott, akik a birtokot hamarosan fölvirágoztatták. Utasította gondnokait, hogy a császári hivatalnokokkal való jó kapcsolat érdekében ne fukarkodjanak, ha ajándékot kell adniuk. Nagyon szigorúan felügyelt arra, hogy az egyházi szolgálatban a bérlők és a parasztok igazságos és emberséges bánásmódban részesüljenek. Kamatmentes kölcsönrel segítette őket az elinduláskor. Egyik gondnokának félreérthetetlenül adta a tudtára: „Hallottad, mi az akaratom, most rajtad a sor, hogy megtedd!” Gazdaságpolitikája, amely az akkori Itáliában szokatlan volt, meglepő sikerrel járt.

A most már bőségesen befolyó jövedelmeket a templomok, a papság, a longobárdok elől elmenekült szerzetesek -- csak Rómában háromezer menekült apáca élt ezekben az években! -- és nem utolsósorban a római nép megsegítésére fordította. Foglyokat is váltott ki a longobárdok rabságából. Bár nem kereste, hamarosan bele kellett szólnia a nagypolitikába is. A longobárdokkal szemben tanúsított magatartását az elérhetőnek látszó eredmények határozták meg. A rosszul informált Mauritius császár heves vádaskodásai ellenére magas adókat fizetett a longobárdoknak, és ezzel könnyített a nép sorsán. Sűrű levelezést folytatott a bajor hercegnővel, Theodelindával, aki a longobárd király, Authari felesége volt; majd ennek utódával, Agilulf királynővel is, és ezzel előkészítette az egész longobárd törzs megtérését. Eljárása akkor kapta meg végső igazolását, amikor a trónörökös, Adlevald megkeresztelkedett. Hispániában a nyugati gótok későbbi királyának, Rekkarednek az arianizmusból a katolikus hitre való megtérése szintén Gergelynek volt köszönhető. A szűk látókörű kortársak nehezményezték, hogy kapcsolatban áll a hatalmas frank királynővel, Brunhildával. Kétségtelen, Brunhilda hatalomra vágyó, gátlástalan úrnő volt, ha érdekeiről volt szó. Gergelynek azonban, ha valamit el akart érni, a tényleges helyzetből kellett kiindulnia. Feladatát nem abban látta, hogy elítélje a királynőt, hanem hogy figyelmeztesse emberi kötelességeire. El is érte, hogy szabad

átvonulást, kíséretet és támogatást kapott frank földön az a missziós csoport, amelyet Ágoston vezetésével Gergely az angolszászokhoz küldött. Az a törekvése azonban, hogy Kent tartományban emissziósok a szükséges egyházszerkezetet is létrehozzák, nem ért célhoz. Emberi közészerűség akadályozta meg, hogy a misszionálásban messzemenően figyelembe vegyék az angolszászok nemzeti sajátosságait és hagyományait. Gergely liturgikus szövegeket írt, s fölkarolta a liturgikus ének ügyét. Irodalmi hagyatékában mindenütt fölfedezhető a lelkipásztori szempont. 854 levele maradt ránk, melyek a nyáj körüli fáradhatatlan munkájáról tanúskodnak. Lelkipásztori regula c. művében olyan lényeglátással fogalmazta meg a papi méltóságot, hogy a középkor számára valóban regula volt. A Jób könyvéhez írt magyarázatai annak bizonyosságai, hogy nagyon ismerte az embert, és mély életbölcsséget birtokolt. A Dialógus c. munkája az itáliai szentek csodás életrajzainak gyűjteménye.

Gergely pápa a középkorban a legolvasottabb szerző volt. Ez magyarázza, hogy VIII. Bonifác negyedikként a nagy nyugati egyházatyák közé sorolta Szent Ambrus, Jeromos és Ágoston mellé, bár teológiaiilag Gergely nem volt önálló gondolkodó. Felelősségtudattól áthatott cselekedetei egyházfogalmából fakadtak. Az Egyház az ő számára Krisztus. E test tagjai között -- testen elsősorban az éppen élő egyházat érti -- különbség van a felelősség viselésében és a döntések meghozatalában, de az összes tagok egymás szolgálatára élnek. A diakonusok, a papok és a püspökök annak az erőnek a birtokában vannak, amely Krisztus testét építi. Nagy Szent Gergelyt 604. március 12-én temették el Rómában, s a 8. századtól ezen a napon ünnepelték. Mivel nagybőjtbe esik, napját 1969-ben szeptember 3-ra helyezték át, amely napon 590-ben püspökké szentelték.